

ტურისტული მოხმარების რეგიონ-სული სიდიდის შეფასების თეორიული ასპექტები

იულია ონიანი — აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი

რეზიუმე

რეგიონებში ტურიზმის განვითარების პროგრამების შემუშავებისა და მისი შედეგიანობის ამაღლების პირობას წარმოადგენს მათი უზრუნველყოფა სტატისტიკური ინფორმაციით, მაგრამ ტურიზმის მრავალი მნიშვნელოვანი ეკონომიკური მაჩვენებლის შესახებ ჯერ კიდევ არ მოიპოვება იმფორმაცია და აქედან გამომდინარე რეგიონული ტურიზმის განვითარების პერსპექტივების შესახებ მრავალი კითხვა პასუხგაუცემელი რჩება.

სტატიაში განხილულია საქონლისა და მომსახურების საერთო მოხმარებაში რეგიონულ დონეზე ტურისტული მოხმარების და მისი წილის სტატისტიკური შეფასების მეთოდები. შედგენილია ამოსავალი მაჩვენებლები, — როგორც **ღირებულებითი, ისე ნატურალური**. დასაბუთებულია რეგიონულ დონეზე სოციოლოგიური გამოკვლევების ჩატარების მიზანშეწონილობა სამსაფეხურიანი სტრატეგიზირებული შერჩევითი მეთოდის გამოყენებით

ნაშრომში გაკეთებულია დასკვნა, რომ შემუშავებული **მეთოდოლოგიური და სტატისტიკური მიდგომები რეგიონული ორგანოების** აღმასრულებელ ხელისუფლებას ტურიზმის სფეროს ეფექტური მართვის განახორციელების შესაძლებლობას აძლევს, ეხმარება ტურისტული მოხმარების სიდიდისა და წილის რეგულარული მონიტორინგის ორგანიზებაში.

საკვანძო სიტყვები: ტურისტული მოხმარება, ტურისტული მოხმარების რეგიონული წილი, ტურისტული მიწოდება, ტურისტული მოთხოვნა, ტურისტული ინდუსტრია, სტრატეგიზირებული შერჩევა.

Summary

The condition of development of tourism programs in the region and growing their effectiveness is their maintenance with statistic information, but information can be still found about many important economic values and therefore many questions about

perspectives of regional tourism development are stayed unanswered.

In the article is discussed methods of tourist consumption and statistic evaluation of its share in general consumption of goods and service in the region. There are composed basic indexes as value as well as natural. In the article is substantiated advisability of survey works by using three-level stratified sampling method.

Conclusion is made that developed methodology and statistic approaches gives possibility of effective management of the tourism field to the executive government of the regional entities, also it provides organization of regular monitoring of tourist consumption value and share.

თანამედროვე პირობებში ტურიზმის მნიშვნელობა განისაზღვრება მისი შესაძლებლობით წარმოქმნას ახალი დამატებითი მოთხოვნა საქონელზე და მომსახურებაზე, შექმნას ეკონომიკური ზრდის ყველაზე ძლიერი სტიმულები, სამუშაო ადგილები, ბიუჯეტის დამატებითი შემოსავლების ახალი წყარო, აამაღლოს ქვეყნის და მისი რეგიონების ინვესტიციური მიმზიდველობა. ბუნებრივია, რეგიონებში ტურიზმის წარმატებით განვითარებისათვის საჭიროა გვექონდეს ეკონომიკური ინფორმაციის ადეკვატური სისტემა.

პრაქტიკულად მთელ მსოფლიოში შეიმჩნევა ინფორმაციის მწვავე ნაკლებობა ტურიზმის წვლილის შესახებ ქვეყნის ეკონომიკაში და მით უფრო რეგიონის ეკონომიკაში. შესაბამისად ადგილი აქვს მოთხოვნას საიმედო სტატისტიკური ინფორმაციაზე, რომელიც ასახავს ამ ეკონომიკური სექტორის მნიშვნელობას და განვითარების დონეს რეგიონულ დონეზე და შესაძლებლობას მისცემს ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოებს შეიმუშაონ მისი განვითარების საქმიანი სტრატეგია, გაატარონ სწორი ეკონომიკური პოლიტიკა ამ სფეროში.

ერთ-ერთ მნიშვნელოვან საკითხს წარმოადგენს რეგიონულ დონეზე ტურისტული მოხმარების და მისი წილის სტატისტიკური შეფასება შესაბამისი საქონლისა და მომსახურების საერთო მოხმარებაში. მისი განსაზღვრა შესაძლებელია თუ ცნობილი იქნება ორი სიდიდე:

ტურისტული ინდუსტრიის სანარმოთა საქონლისა და მომსახურების გამოშვების მოცულობა (მიწოდების მოცულობა) და ტურისტების მიერ მათი მოხმარების მოცულობა (ტურისტული მოთხოვნა). პირველი სიდიდე განისაზღვრება ტურისტული ინდუსტრიის სანარმოთა სტატისტიკური ანგარიშების ფორმების საფუძველზე, ხოლო მეორე სიდიდის განსაზღვრა შეუძლებელია სტატისტიკური კვლევის მეთოდების გამოყენების გარეშე.

საერთაშორისო რეკომენდაციები ტურიზმის სტატისტიკის სფეროში, რომელიც შემუშავებული იქნა 2008 წელს და შესულია ეას-ის ახალ რედაქციაში, სხვა საკითხებთან ერთად ეხება აგრეთვე ტურისტული ინდუსტრიის სანარმოებს, ანუ სანარმოებს, რომელთა ძირითად პროფილს წარმოადგენს დამსვენებელთათვის ტურიზმისათვის დამახასიათებელი მომსახურების გაწევა (პროდუქტების მიყიდვა), რომელიც ორი კრიტერიუმის მიხედვით განისაზღვრება:

ა) დამსვენებლების მიერ გაწეული ხარჯები მომსახურებისა და პროდუქტების ანაზღაურებაზე უნდა შეადგენდეს ტურიზმზე საერთო დანახარჯების მნიშვნელოვან ნაწილს.

ბ) საერთო ტურისტული ხარჯები მომსახურებასა და პროდუქტებზე შეადგენს მთლიანად ეკონომიკაში მომსახურების მიწოდების მნიშვნელოვან ნაწილს.

ამ კრიტერიუმებზე დაყრდნობით 2008 წელს, ეკონომიკური საქმიანობის სახეების საერთაშორისო კლასიფიკატორის საფუძველზე, სპეციალისტების მიერ შემუშავებული იქნა ეკონომიკური საქმიანობის სახეების ნაკრები ჯგუფი ტურიზმის სფეროში. დაჯგუფებაში შევიდა საქმიანობის შემდეგი სახეები: დამსვენებელთა განთავსება; საზოგადოების მომსახურება; კულტურის სფეროს საქმიანობა; სპორტულ-გასართობი საქმიანობა; ტურისტული საქონლით საცალო ვაჭრობა; სანატორიულ-საკურორტო დაწესებულებების საქმიანობა.

ამ დაჯგუფებიდან გამომდინარე სტატისტიკური დაკვირვების ფორმა №მს-1-ის- „ძირითადი ცნობები სანარმოს საქმიანობის შესახებ“ მონაცემების მიხედვით განისაზღვრება ტურისტული ინდუსტრიის სანარმოთა ბრუნვის (გამოშვების) მოულობა, რომელიც უშუალოდ მოცემულია ამ ფორმის მე-8 თავში-„ეკონომიკური საქმიანობის სახეები სანგარიშო წელში“.

თუმცა მოცემული ფორმის მიხედვით ანგარიშგებას ახდენენ მხოლოდ მსხვილი სანარმოები. ტურისტულ ინდუსტრიაში მომსახურების

მნიშვნელოვანი ნაწილის შეთავაზება ხდება მცირე, მიკრო და ინდივიდუალური სანარმოების მიერ. ამის გამო მათ მიერ ანგარიშგება ხდება ფორმა №მცს-ის1-, მცირე სანარმოების საქმიანობის ძირითადი მაჩვენებლების შესახებ ცნობები”, მიხედვით.

საქმე იმაშია, რომ აღნიშნული ფორმებიდან შესაძლებელია მივიღოთ ტურისტული მომსახურების მოცულობა, რომელიც რეალიზებულია ტურისტული ინდუსტრიის სანარმოების მიერ ქვეყნის დონეზე და არა რეგიონის დონეზე.

იმისათვის, რომ მივიღოთ ნაკრები მონაცემები მცირე, მიკრო და ინდივიდუალური სანარმოების შესახებ რეგიონულ დონეზე საჭიროა შერჩევითი დაკვირვების ჩატარება, რომელიც უნდა მოიცავდეს აღნიშნული მენარმე სუბიექტების 20% მაინც. ამ მიზნით მიზანშეწონილია გამოყენებული იქნას სტატისტიკური დაკვირვების სპეციალური ფორმები და შემუშავებული იქნეს მაჩვენებელთა სისტემა, რომლებიც დაახასიათებენ ტურისტული ინდუსტრიის სანარმოთა (სასტუმროები, მუზეუმები, ზოოპარკები საზ. კვების ობიექტები და სხვ) საქმიანობას რეგიონულ დონეზე.

მაჩვენებელთა რაოდენობრივი მნიშვნელობების ფორმირებისას საჭიროა გავითვალისწინოთ ზოგიერთი თავისებურებები:

1) ტურისტული ინდუსტრიის სანარმო რომელიც ახორციელებს ტურისტულ მომსახურებას, შეუძლია ანარმოს რიგი სხვა მომსახურება (ხშირად ასევე ტურისტულიც). ასე მაგალითად, კოლექტიური განთავსების საშუალებები (კგს) განთავსების მომსახურების გვერდით ხშირად გეთავაზობენ საზოგადოების მომსახურებას, საექსკურსიო მომსახურებას და ა.შ. ამ შემთხვევაში კოლექტიური განთავსების საშუალებების მომსახურებიდან საჭიროა გამოვყოთ განთავსების მომსახურება, ხოლო სხვა მომსახურების განხორციელების შედეგები, მაგ.: რესტორნების, ბარებისა და კაფეების, შევიტანოთ საზოგადოების სანარმოების საქმიანობის შედეგებში.

2) გკს-ის, პარკების, კულტურის და სპორტის დაწესებულებების ბრუნვის მაჩვენებელში ორმაგი აღრიცხვის თავიდან აცილების მიზნით არ აღირიცხება იმ სანარმოებისა და ინდივიდუალური მენარმეების ბრუნვა რომელთა შენობა-ნაგებობები და მიწის ნაკვეთი არენდირებულია.

3) ტურისტული ინდუსტრიის ზოგიერთი სანარმო, მაგალითად მუზეუმი, იღებს დოტა-

ციას სხვადასხვა დონის ბიუჯეტიდან. მათი მომსახურების მოხმარება კოლექტიური ხასიათისაა, რაც გათვალისწინებული უნდა იყოს ამ საწარმოების საქმიანობის ფინანსური შედეგების ანალიზის დროს.

რეგიონულ დონეზე ტურისტული ინდუსტრიის საწარმოების საქონლისა და მომსახურების გამოშვების შეფასება უნდა მოხდეს ზემოთ ჩამოთვლილი ეკონომიკური საქმიანობის სახეების ჭრილში და იმ საწარმოთა ტიპების მიხედვით, როლებიც ამ საქმიანობას ახორციელებენ.

№1-კგს ფორმის — „მონაცემები კოლექტიური განთავსების საშუალებების შესახებ“, მიხედვით კოლექტიური განთავსების საშუალებების კლასიფიკაცია ყოველთვის არ შეესაბამება ეკონომიკური საქმიანობის სახეების დარგობრივი კლასიფიკატორის მიხედვით კლასიფიკაციას. მაგალითად, №1-კგს ფორმის მიხედვით ანგარიშდება ხორციელდება სანატორიალურ-საკურორტო დაწესებულებების მიხედვითაც, რომელთა საქმიანობა დარგობრივი კლასიფიკატორის მიხედვით მიკუთვნებულია სამკურნალო დაწესებულებების საქმიანობას. ამიტომ სანატორიალურ-საკურორტო დაწესებულება მიეკუთვნებულია ტურისტული ინდუსტრიის საწარმოებს მხოლოდ სასტუმროში და მრჩენთა განთავსებისა და მათი კვების ნაწილში.

რეგიონში ტურისტული მოხმარების წილის განსაზღვრისათვის უპირველეს ყოვლისა საჭიროა გაანგარიშებული იქნეს ამოსავალი მაჩვენებლები, — როგორც **ღირებულებითი, ისე ნატურალური.**

ღირებულებითი ამოსავალი მაჩვენებლებია:

- ✓ შემოსავალი გაწეული მომსახურებიდან;
- ✓ სხვა წყაროებიდან (სახელმწიფო ბიუჯეტი, სახელმწიფო არასაბიუჯეტო ფონდები, სათაო ორგანიზაცია) შემოსული საშუალებები;
- ✓ საზღვების კერძო საწარმოების ბრუნვა.

ნატურალურ მაჩვენებლებს წარმოადგენს: განთავსებული პირების რიცხოვნობა, მათი მოქალაქეობისა და მოგზაურობის მიზნის მითითებით; სასტუმროში ადგილების რაოდენობა; ღამისთევით მოსულთა რაოდენობა.

მონაცემები საზღვების საწარმოების ბრუნვის შესახებ საქართველოს სუბიექტების შესახებ ინახება ერთიან უწყებათაშორის საინფორმაციო-სტატისტიკურ სისტემაში. მას უნდა დაემატოს კერძო საზღვების საწარმოების და №კგს-ის ბრუნვის შესახებ მონაცემები.

საქართველოს სუბიექტების საწარმოებისა და ორგანიზაციების ბრუნვა, რომლების ახორციელებენ საქმიანობას კულტურისა და სპორტის სფეროში, გამოითვლება სახელმწიფო სტატისტიკური ანგარიშგების სპეციალიზირებული ფორმების მონაცემთა გამოყენებით, რომელსაც იყენებს კულტურის სამინისტრო ქვესაუწყებო ორგანიზაციების საქმიანობის სტატისტიკური დაკვირვებისათვის. ფორმების უმეტესობა შეიცავს მონაცემებს დამსვენებელ მაყურებელთა რიცხვის შესახებ და ფინანსურ შემოსულობებს სამეურნეო საქმიანობიდან **და ა.შ.**

რეგიონულ დონეზე ტურისტული მოხმარების შეფასებისათვის მიზანშეწონილია სოციოლოგიური გამოკვლევების ჩატარება, შერჩევითი მეთოდის საფუძველზე. შერჩევითი ერთობლიობის ფორმირებისათვის საჭიროა გამოყენებული იქნეს სამსაფეხურიანი სტრატეგიური რეგული შერჩევა.

პირველ საფეხურზე შერჩევის ერთეულს წარმოადგენს გამოკითხვის ჩატარების ადგილი-მხარე, ვთქვათ აჭარის ან სამეგრელო-ზემო სვანეთის მხარე. მხარის მიხედვით კონკრეტული ქალაქის ან რაიონის შერჩევა ხდება კოლექტიური განთავსების საშუალებების ნომრებისა და დასაწოლი ადგილების ფონდის შესახებ მონაცემების საფუძველზე. ეს მონაცემები შესაძლებელია მივიღოთ ტურისტული და სპეციალური ინტერნეტ საიტების მონიტორინგის საფუძველზე.

მეორე საფეხურზე შერჩევის ერთეულს წარმოადგენს სააღრიცხვო უბანი. შეირჩევა ორი სახის სააღრიცხვო უბანი:

- ✓ სასტუმროები — კოლექტიური განთავსების საშუალებებში მოთავსებული ტურისტების გამოკვლევისათვის;
- ✓ სატრანსპორტო ტერმინალები — ინდივიდუალური განთავსების საშუალებებში მოთავსებული ტურისტების გამოკვლევისათვის.

სასტუმროების შერჩევა ხდება ადგილების რიცხვის მაქსიმალური გაფართოების შესაძლებლობის, არსებული ადგილების გამოყენების კოეფიციენტის, განთავსებული პირების ღამისთევის საშუალო რიცხვის, მათი კატეგორიებისა და სეზონურობის ფაქტორების გათვალისწინებით. გამოკითხვა უნდა იყოს ერთდროული და ითვალისწინებდეს სასტუმროდან ყოველი მეოთხე მოგზაურის გამოკითხვას.

მესამე საფეხურზე უკვე ფორმირდება გამოკითხული დამსვენებლების შერჩევითი ერ-

თობლიობა შემდეგი მოთხოვნების გათვალისწინებით:

- ✓ გამოიკითხება მხოლოდ სასტუმროში მცხოვრებნი და სასტუმროებიდან გასულები;
- ✓ გამოიკითხება 16 წელზე უფროსი ასაკის, როგორც უცხოელი, ისე საქართველოს მოქალაქეები;
- ✓ სააღრიცხვო უბნის მიხედვით გამოსაკითხ პირთა შერჩევა უნდა მოხდეს შემთხვევითი წესით. გამოიკითხოს ყოველი მეოთხე.
- ✓ სასტუმროდან გამგზავრებული ჯგუფის გამოკითხვისას (მათ შორის: ოჯახის) გამოიკითხება მხოლოდ ჯგუფის ერთი წარმომადგენელი.

სატრანსპორტო ტერმინალების შერჩევა იმ ტურისტების გამოკითხვის ჩატარებისათვის, რომლებიც გაჩერებული არიან ინდივიდუალური განთავსების საშუალებებში, შერჩევითი ერთობლიობის ფორმირება ხორციელდება მოცემული ადგილის მუდმივი მოსახლეობის რიცხოვნობის შესახებ მონაცემების საფუძველზე. სატრანსპორტო ტერმინალებზე გამოიკითხება აგრეთვე საქართველოს მოქალაქეები, რომლებიც არ ცხოვრობენ მოცემულ სააღრიცხვო ადგილზე და ერთი ღამე მაინც იმყოფებოდნენ მოცემულ ტერიტორიაზე.

ტურისტული მოხმარების რეგიონული სიდიდის და ტურინდუსტრიის საწარმოთა პროდუქციისა და მომსახურების გამოშვებაში მისი წილის გაანგარიშება რამოდენიმე ეტაპად ხორციელდება.

პირველ ეტაპზე ფორმირდება ტურისტული ინდუსტრიის საწარმოთა პროდუქციისა და მომსახურების ნატურალური და ღირებულებითი მაჩვენებლების ამოსავალი ცხრილები. ცხრილის მონაცემების საფუძველზე მიიღება შემდგომი გაანგარიშების ჩატარებისათვის აუცილებელი მონაცემები, ზოგიერთი გამონაკლისის გარდა, რომელიც რეგიონულ დონეზე არ გაიანგარიშება.

შემდეგ ეტაპზე დგება საბაზო ცხრილები, რომლებიც ივსება სასტუმროებში და სატრანსპორტო ტერმინალებზე ჩატარებული კვლევების შედეგად მიღებული მონაცემებით. ცხრილში მოხმარების მაჩვენებელი დაჯგუფებულია რესპოდენტთა მოგზაურობის მიზნის ნიშნის

მიხედვით, რაც სასტუმროებში მოთავსებულ პირთა, მათი ყოფნის მიზნიდან გამომდინარე, სტრუქტურის კორექტირების შესაძლებლობას იძლევა. რაც შეეხება სატრანსპორტო ტერმინალებს, აქ ეს მოთხოვნა არ არის, რადგან გენერალური ერთობლიობა ამ შემთხვევაში არ წარმოადგენს მკაცრად განსაზღვრულ სიდიდეს.

ბოლოს ტურისტული მოხმარების სიდიდის გაანგარიშებისათვის უნდა განისაზღვროს ტურისტული საქონლისა და მომსახურების მახასიათებელი ნილობრივი კოეფიციენტები, რომელთა საშუალებით მოხდება შერჩევითი გამოკვლევის საფუძველზე მიღებული ტურისტული მოხმარების სიდიდის გავრცელება გენერალურ ერთობლიობაზე.

ღირებულებითი მაჩვენებლები — საზღვრის ობიექტებში დანახარჯები საუზმეზე, სადილზე და ვახშამზე, მიიღება კვლევის შედეგად მიღებული მათი რეცხვის გადამრავლებით ნილობრივ კოეფიციენტზე და საუზმის, სადილისა და ვახშამის ღირებულებაზე.

ნატურალური მაჩვენებლები განისაზღვრება გამოკვლევებით გაანგარიშებული მოხმარების სიდიდის, გადამრავლებით შესაბამის ნილობრივ კოეფიციენტზე.

შემუშავებული მეთოდოლოგიური და სტატისტიკური მიდგომები რეგიონული ორგანოების აღმასრულებელ ხელისუფლებას ტურიზმის სფეროს ეფექტური მართვის განახორციელების შესაძლებლობას აძლევს, ეხმარება ტურისტების მიერ ტურისტული ინდუსტრიის საწარმოთა პროდუქციის მოხმარების სიდიდისა და წილის რეგულარული მონიტორინგის ორგანიზებაში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Гельман В. Я. Статистика туризма. М.: Издательский центр «Академия», 2010.
2. International Recommendations for Tourism Statistics 2008. United Nations and Tourism Organization. Madrid, N.Y., 2008.